

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

Coloniae Munatianæ, 1665

7 Non alium ducas uxore superstite prima.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62915](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62915)

C. III. *¶* Iudicium de alio expectare non debet, qui de se iudicari contemnit.

Idem in epistola ad Pascentium comitem Arianum, epist. 174.

Iniquum est, ut quisque de alio iudicare velit, & iudicari de se nolit.

C. IV. *¶* Viri gravius sunt puniendi de adulterio, quam mulieres.

Idem de adulterio conjugii, lib. 1. c. 8.

Indignantur b mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris foeminis poenas: cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere foeminas.

C. V. *¶* Sicut vir caput est mulieris, sic adulterando gravius delinquit, quam mulier.

Idem de decem chordis, cap. 3.

Non e moechaberis, id est, non ibis ad aliquam aliam praeter uxorem tuam. Tu autem exigis hoc ab uxore, & non vis reddere hoc uxori? & cum debeas in virtute praecedere uxorem (quoniam castitas viri est,) tu sub nio impetu libidinis cadis? & vis uxorem tuam virtutem esse, tu vidus jaces d? & cum tu caput sis uxoris tuae, praecedet te ad Deum, cujus caput es? vis domum tuam, capite deorsum pendere? Caput e enim mulieris est vir. Vbi autem melius vivit mulier, quam vir, capite deorsum pendet domus. Si caput est vir, melius debet vivere viri, & praecedere in omnibus bonis factis uxorem suam, ut illa imitetur virum, & sequatur caput suum.

His auctoritatibus monstratur, quod adulter adulteram dimittere non valet.

QVAESTIO VII.

Nunc autem quaeritur, si ille, qui dimiserit uxorem suam causa fornicationis, illa vivente aliam ducere possit. Quod autem hoc fieri non possit, testatur Augustinus in libro de bono conjugali, cap. 7. dicens.

C. I. *¶* Vinculum conjugii fornicatione non potest dissolvi.

Interveniente f divortio non aboletur illa confederatio nuptialis: ita ut sibi conjuges sint etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati.

C. II. *¶* Nulla ratione dissolvitur conjugium, quod semel initum probatur.

Idem de adulterio conjugii, lib. 2. cap. 4. & 5.

Licet dimittur g conjugum ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris. Propter quod si reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis. Sicut enim manente in se sacramento regenerationis excommunicationis i quis reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo foederis conjugalis, uxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo etiamsi nunquam reconcilietur viro. Carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus. Reus vero excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quia nunquam moritur Deus.

¶ Excommunicationis quis] Totus hic locus est restitutus ex originali, & multa alia cum ex eodem, tum ex vetustis exemplaribus emendata.

a Ivo p. 6. c. 392. b Sent. 4. dist. 35. Ivo p. 8. c. 242. Pamm. l. 7. c. 36. c Ivo p. 8. c. 265. Exod. 20. Deut. 5. d al. Jaceni. e Eph. 5. f Ivo p. 8. c. 9. & 35. Pamm. l. 7. c. 6. g Ivo par. 2. cap. 239. Pamm. lib. 7. cap. 3.

C. III. *¶* Sive vir ab uxore, sive uxor a viro causa fornicationis discesserit, alteram habere prohibetur.

Idem super epistolam Pauli ad Corinthios.

Apostolus dicit i: [His, qui sunt in conjugio, praecipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innupram, aut reconciliari viro suo.] Potest enim fieri, ut discedat ea causa, qua Dominus permittit. Aut, si foemina licet virum dimittere etiam praeter causam fornicationis, & non licet viro, quid respondebimus de hoc, quod dixi postea? [Et vir uxorem ne dimittat.] quare non addit: [excepta causa fornicationis.] quod Dominus permittit? nisi quia similem formam vult intelligi, ut si dimiserit, (quod causa fornicationis permittitur,) maneat sine uxore, aut reconcilietur uxori? & post pauca. *¶* Dominus autem permittit causa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permittit, non iussit.

Est apud Bedam i. Corinth. 7. ex lib. 1. B. Augustini de sermone Domini in monte, cap. 26.

¶ Apostolus dicit] Apud B. Augustinum in i. libro de sermone Domini in monte, cap. 26. legitur: sed consulamus Apostolum, ne quid temere dicamus. [His, qui sunt in conjugio, inquit, praecipio, &c.] Apud Bedam vero i. Corinth. 7. His, qui sunt in conjugio, praecipit per Apostolum Dominus, uxorem, &c. Multa vero & in hoc, & in sequentibus capitulis, Fieri. & Dominus. emendata sunt ex istis B. Augustini, & Beda in locis indicatis.

C. IV.

Idem de sermone Domini in monte, lib. 1. cap. 25.

Fieri b potest, ut vir dimittat uxorem causa fornicationis, quam Dominus exceptam esse voluit. Im vero si nec illi nubere conceditur, vivo viro, a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore, quam dimittit, multo minus fas est illicita cum quibuslibet stupra committere.

C. V. *¶* Ab uxore dimissus, vel dimissa a viro, ad penitentiam redigantur, nisi aut continentur vivere, aut sibi reconciliari voluerint.

Item ex concilio Milevitano, c. 17.

Placuit, ut secundum e Evangelium, & d Apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri jungantur, sed ita maneat, aut sibi met reconcilietur. Quod si contempserint, ad penitentiam redigantur.

C. VI. *¶* Moechatur qui a viro dimissam ducere praesumit.

Item Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte, cap. 25.

Dominus e ad illud confirmandum, ut non facile dimittat uxorem, solum causam fornicationis exceptit, ceteras vero universas molestias, si quae forte extiterint, jubet pro fide conjugali, pro castitate fortiter sustineri. Et moechum dixit etiam virum, qui cum duxerit, quae soluta est a viro.

C. VII. *¶* Adultera probatur, quae vivente viro alteri nubit.

Item Hieronymus ad Amandum i Presbyterum.

Omnes f causationes Apostolus imputans, aperte definit, vivente viro esse adulteram mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptoris vis-

a i. Corinth. 7. Sentent. 4. dist. 35. Poly. l. 6. tit. 4. Ivo par. 1. cap. 208. Pamm. l. 7. cap. 2. b Beda i. Corinth. 7. Ivo par. 1. cap. 171. Concilium Africanum, cap. 69. & Graecum, cap. 107. c Math. 19. d i. Corinth. 7. Poly. cap. lib. 6. tit. 4. Augustinus lib. 10. cap. 1. Burch. lib. 9. cap. 64. Ivo p. 8. cap. 200. e Beda i. Corinth. 7. Sent. 4. dist. 35. Ivo p. 8. cap. 237. Pamm. l. 7. c. 6. f Poly. l. 6. tit. 4. Ivo par. 1. cap. 239.

sentiam, matris præstationem a patris auctoritatem, propriorumque caveviam, servorum infidias, atque contemptum b, damna rei familiaris. Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitios omnibus cooperatus, & ab uxore propter hæc scelera derelictus, maritus eius reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apollolus hæc propria auctoritate decernit, sed Christo in se loquente Christi verba secutus est, qui in Evangelio. c [Qui dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam moechari: & qui dimissam accipit, adulter est.] Vnde & Apostoli gravem conjugii lacerationem intelligentes: [Si ita est, inquit, non expedit homini, uxorem accipere.] Ad quos Dominus: [qui potest, inquit, capere, capiat.] statimque sub exemplo trium eunuchorum virginuatis infert beatitudinem, quæ nulla carnis lege tenetur.

1. ¶ Anandum] Sic in plerisque vetustis. Nam in vulgatis Damulium. Sicut autem aliquam in capite emendata ex ipso originali, alioq[ue] non est fuit.

¶ Tria hæc verba apud B. Hieronymum sequitur c. non factu 240 quæ 1. & 2.

C. VIII. ¶ Mulieri fideli, quæ virum adulterum dimittit, alii muliere non licet.

Item ex concilio Eliberitano, cap. 9.

Fidelis d. femina, quæ adulterum maritum reliquit, si alterum duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de saculo exierit, nisi necessitas infirmitatis eum compulerit.

C. II. ¶ Ad penitentiam est cogendus, quæ multis cupit copulari.

Item concilio Martini Papæ, id est, ex cap. Martini Braccarensis, c. 60.

¶ Si quis fuerit multis nuptiis copulatus, penitentiam oportet. Conversatio autem & fides penitentis tempus comprehendat.

1. ¶ Comprehendat] In originali, & apud Iuonem est, compendiat tempus. Apud Burchardum corrupte, compendit. Et in vetustis Neoburgensibus, cap. 3. supra, 31. quæst. 1. de his, unde hæc scriptura est, legitur, abbreviat. Sed ab glossariis non est mutatum.

C. X. ¶ Quæ ob fornicationem uxorem dimittit, & aliam ducit, moechari probatur.

Item Augustinus de adulterio conjugii, lib. 7. cap. 9.

¶ Quæmodum g. non recte dici potest, si ergo nec sit homo, non peccat (sunt enim etiam peccata ignozentium, quamvis minora, quam scientium) ita non recte dici potest, ergo si causa fornicationis dimiserit vir uxorem, & aliam duxerit, non moechatur. Est enim moechatio etiam eorum, qui alias ducunt relictas propter fornicationem prioribus; sed utique minor, quam eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, & alitero ducunt.

2. ¶ Pars. Sunt enim in fornicatione gradus, ut scilicet gravius peccat adulter, quam fornicator, sic gravius delinquit, qui nec sua dimissa aliam ducit, et, qui suam dimittens, aliam cognoscit: gravius quoque, qui uxorem habens ad conjugem proximi sui accedit, quam qui non habens uxorem, torum alterius violat, vel uxoratus aut falsam accedit. Sed hos omnes mensuosi transcendunt: quos vitiosiora natura delinquentes.

C. XI.

¶ Unde Augustinus de adulterio conjugii.

A. Adulteri b. malum vincit fornicationem, vincitur

a. al. Perforationem.] arg. b. aliter; & parentum contumelias, c. Matt. 19. d. Burch. lib. 9. cap. 63. Ivo part. 2. cap. 199. e. duxerit.] arg. f. Burch. lib. 9. cap. 20. Ivo part. 2. cap. 152. & 312. g. Ivo part. 2. cap. 252. h. Sentent. 4. dist. 38. Ivo part. 2. cap. 110.

autem ab incestu. Pejus est enim cum matre, quam cum aliena uxore concumbere. Sed omnium horum est pessimum, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concessio voluerit uti. Vnus enim naturalis, si ultra modum prolabiatur, in uxore quidem veniale est, in meretrice damnabile. Sed iste, qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore. Tantum valet ordinatio creatoris, & ordo creatura, ut in rebus ad urendum concessis, etiam cum modus exceditur, longè sit tolerabilis, quam in eis, quæ concessa non sunt, vel unus, vel rarus excessus.

¶ In multis vetustis capitulis hoc conjunctum est superiori: atque in eo referuntur verba B. Augustini hinc inde collecta. potissimum ex libro de bono conjugali, cap. 8. 9. & 11. quem etiam librum citat Ivo, & Magister.

C. XII. ¶ Mirus est secundum naturam coire, quam contra naturam delinquere.

Item Ambrosius in libro de Patriarchis, lib. 1. de Abraham, c. 6.

¶ Offerebat a. sanctus Loth filiarum pudorem. Nam et si illa quoque flagitiosa impuritas erat, tamen minus erat secundum naturam coire, quam adversus naturam delinquere. Præferat domus suæ verecundia, hospitalem gratiam, etiam apud barbaras gentes inviolabilem.

C. XIII. ¶ Graviora sunt flagitia, quæ contra naturam probantur.

Item Augustinus confessionum, lib. 3. c. 8.

¶ Flagitia b, quæ sunt contra naturam, ubique & semper detestanda, atq; puniendâ sunt: qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu divina lege tenerentur: quæ non sic fecit homines, ut se illo uteretur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cum eadem natura, cujus ipse auctor est, libidinis perveritate polluitur.

C. XIV. ¶ Turpior & flagitiosior est usus contra naturam, quam fornicationis vel adulterii.

Item contra Iovinianum, lib. 1.

¶ Sus c. naturalis & licitus est in conjugio, sicut illicitus in adulterio. Contra naturam verò semper illicitus, & proculdubio flagitiosior atq; turpior: quem sanctus Apostolus d. & in feminis, & in masculis arguebat, damnabiliores volens intelligi, quam si in usu naturali vel adulterando, vel fornicando peccarent.

¶ Caput hoc neque in libro de bono conjugali, (quem contra Iovinianum se scripsisse B. Augustinus lib. 7. retractat. cap. 22. profiteatur) neque in libro contra Iulianum, quorum quoniam citat Ivo, est inventum. De his tamen flagitiis agitur lib. 2. de nuptiis & concupiscentia, c. 19. & 20.

C. XV. ¶ Omnis immunda pollutio, fornicatio est, licet varia sint peccata fornicationis.

Item Isidorus lib. 2. de summo bono, c. 39.

¶ Non solum de commissa fornicatione peccatum regnat in homine, sed, si adhuc delectetur, atque animum teneat, proculdubio regnat. Fornicatio carnis, adulterium: fornicatio animæ, idolorum est servitus. Est autem & spiritalis fornicatio, de qua e. Dominus ait: f. [Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo.] omnis immunda pollutio, fornicatio dicitur, quamvis quisq; diversa turpitudinis voluptate prostituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus & regnum Dei clauditur, & homo à Deo separatur. ¶ Inter cetera septem vitia vitium g. fornicationis.

a. Ivo p. 9. c. 155. Gen. 39. b. Ivo p. 9. c. 105. c. Ivo p. 9. c. 106. d. Rom. 1. e. Secundum quod. f. Matt. 5. g. alii, fornicatio maxime est scelus.

996

o, præ-
on du-
au re-
ca cau-
vrum
non li-
posteri-
it: (ex-
mitit) d
miferi,
lineu-
ominus
ti. Sed
formet
libro de
in Apo-
in con-
natio, 7.
Domi-
capit-
gust. f.
fornier-
lan
o rece-
dimi-
stigma
ad
postoli-
que di-
ant, ut
ad par-
ze
facile
is exce-
er susti-
duerit,
on.
apertu-
in mille-
bris vie-
vo part. 2.
cap. 199.
dist. 39.
vo. cap. 11.
7. Sent. 4.
nt. 4. 110
sentiam

maximum scelus est: quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi facit membrum meretricis. Sunt tamen quaedam, quae sicut animalia absque ulla discretione, indefinenter libidini seruiunt: quas ego nec mutis pecoribus comparaverim. Pecora enim cum conceperint, ultra non indulgent maribus copiam sui.

¶ Sunt autem] Haec non sunt inventa apud Isidorum: sed apud Origenem, hom. 5. ad e. 19. Gen. & similia apud B. Hieronymum in e. 3. epistola ad Ephesios.

C. XVI. ¶ Adulterium secundum in penis obtinet locum, Item ex epistola i. Clementis ad Iacobum.

Quid a in omnibus peccatis adulterio gravius? Secundum namque in penis obtinet locum: quoniam quidem primum illi habent, qui abertant à Deo, etiam si sobrie vixerint.

¶ Locum huic ex epistola Clementis citat Nicolaus I. in epistola orationibus Archiepiscopi & Episcopi in regno Lotharii, qua incipit, Optaremus: & extat Roma in bibliotheca monasterii Dominicanorum.

Hic auctoritatis eius evidentissime monstratur, quod quicumque causa fornicationis uxorem suam dimiserit, aliam illa uxore ducere non poterit: & si duxerit, reus adulterii erit. ¶ Hu ita respondetur. Ha auctoritate de eis loquuntur, quorum continentiam carnali infirmitas non impedit, vel de his, qui praestantem causam desiderii, aliorum conjunctione se reddiderint indigni.

C. XVII.

Unde Ambrosius super 1. epist. Pauli ad Corinthios, ad cap. 7.

VXor b à viro non discedat, nisi causa fornicationis: quod si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo: & vir similiter non dimittat uxorem. Ideo non subdit de viro, quod de uxore praemisit, quia viro licet ducere aliam.

¶ In eo Ambrosii loco pluribus verbis haec res exponitur: sed contrariam sententiam asserit B. Ambrosius libr. 1. de Abraham, cap. 4. & 7. quod refertur sup. ead. qu. 4. nemo. & in comment. ad cap. 16. Lucae, 10. ca. 1. Libri octavi, cuius pars refertur infra 33. qu. 2. an, quod.

C. XVIII. ¶ Licet ducere aliam viro, cui sua ob infirmitatem corpori debitum reddere non valet.

Item Gregorius III. Benifacio Episcopo, epist. 4.

Quod e proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis: bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiae vacaret: sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis: non tamen subsidii operam subtrahat ab illa, quam infirmitas praepedit, non detestabilis culpa excludit.

¶ Epistola, ex qua capitulum hoc acceptum est, impressa extat tomo 3. conciliorum, & manuscripta in bibliotheca monasterii Dominicanorum: & qua citantur infra 33. q. 1. e. quod autem. & c. sequente, videntur esse hujus Gregorii III.

Sed d illud Ambrosii à falsatoribus dicitur inferri. Illud Gregorii sacri canonibus, imò Evangelica & Apostolica doctrina penitus invenitur adversum. Quidam vero sententiam Ambrosii servare cupientes, non de qualibet fornicatione illud arbitrantur intelligi, ut ob quamlibet fornicationem vir licite dimittat uxorem, & uxore dimissa aliam ducat, sed de incestuosa tantum fornicatione intelligi: cum uxor videlicet alicujus, patri & filio, fratri & avunculo viri sui, vel alicui similibus se conspiciendam publice tradiderit. Haec autem, quia viri suo se illicitam reddidit

a Sentent. distict. 21. lvo part. 8. c. 99. Patm. l. 2. c. 21. b Sentent. 4. distict. 35. 1. Corinth. 7. Glossa ordin. ad eum locum. c lvo part. 8. cap. 78. Palmorm. lib. 6. c. 112. d Sentent. 4. distict. 35. Glossa ordin. 1. Corinth. 7.

in perpetuum, dum per copulam consanguinitatis per primam vel tertium gradum transiit affinitas a, licite dimittitur, & ea uxore super ducitur alia. Hic si qui contentat non magis viro quam mulieri licitum esse, si vir absque eodem modo fornicetur, sicut virum ab Ambrosio appellatum non fecit, sed a viro virtute: mulierem quoque nominatam sentiat non sexu corporis, sed molliia mentis. Sed quia nulla auctoritate permittitur, ut uxore uxore alia super ducatur, intelligitur illud Ambrosii in supra dicto genere fornicationis: non tamen, quod uxore dimissa, aliam ducere possit: sed post mortem fornicarii vel fornicariae (quorum uterque, ut supra dictum est, à corruptione luxuria mulier appellatur.) ille, qui à fornicatione mundus est, vir, vel mulier alii copulari possunt: adulteri autem, si super vixerint, nullo modo alii copulari poterunt.

C. XIX. ¶ Licet cum conjugum non negetur illi, cuius uxor cum suo fratre dormierit.

Sic & illud intelligitur, quod in capitulo eadem concilii legitur.

Quadam b cum fratre viri sui dormivit: decretum est, ut adulterii nunquam conjugio copulerentur: illi verò, cuius uxor stuprata est, licita conjugia non negentur.

¶ Simile legitur lib. 3. Capitularium, cap. 19.

C. XX. ¶ Divorantur, & nunquam conjugio copulerentur, qui quodlibet in se a subreptorum admiserint.

Sic & illud Moguntinensis concilii intelligitur.

Si e quis viduam uxorem duxerit, & postea cum filia sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus, aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre & filio, si quis relictam fratris, si quis neprem, aut novercam, aut nurum, aut confobrinam, aut filiam avunculi, aut ejus relictam, aut privignam polluerit, eos disjungit, & ulterius nunquam in conjugio copulari praecipimus.

¶ Sensus hujus capituli efficitur in concilio primo Moguntino, c. 36. & 2. sub Rabano, c. 29. & lib. 3. Capitul. c. 101. ubi eadem plerag. eadem verba habentur.

C. XXI. ¶ Sororem uxoris polluent, neutram habere valet. Item.

Qui dormierit e cum duabus sororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, neutram ex ipsis habeat: nec ipsi adulteri in conjugio copulerentur.

C. XXII. ¶ Causa adulterii uxorem relinquens continentiam servat.

Item illud Gregorii.

Hi verò f, qui uxores suas in adulterio deprehendunt, non licebit nec eum, nec eam, aliam uxorem accipere, vel alium virum, quamdiu ambo vivunt. Si autem adultera mortua fuerit, vir ejus, si vult, nubat, tantum in Domino: adultera verò nunquam, etiam si mortuus fuerit vir ejus: omnibus tamen diebus vitae suae acerrime poenitentiae lamenta persolvat.

C. XXIII. ¶ Neutram habeat, qui sororem uxoris polluit.

Item ex decreto Zachariae Papae.

Concubuit si e cum sorore uxoris tuae? si fecisti, neutram habeas: & si illa quae uxor tua fuerit, concilia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino cui velit. Tu autem & adultera sine spe conjugii permaneat: & quamdiu vixerit, juxta praecceptum sacerdotis poenitentiam agite.

a al. Affinitatis. b 1. Capitul. cap. 101. c Barob. lib. 11. cap. 9. lvo part. 9. cap. 71. & 77. Pann. lib. 6. cap. 121. d In concilio Vormaciensi, cap. 63. e Sent. 4. distict. 34. Barob. lib. 7. c. 3. lvo part. 9. cap. 69. f Sent. 4. distict. 34. Polyg. l. 6. tit. 4. g Sent. 1. distict. Barob. l. 19. c. 3. fol. 273.

